

УДК 338.431:330.322

М.М. ВАКУЛИЧ, аспірант
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ КЛІМАТОМ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПІДХОДИ ТА МЕХАНІЗМИ

У статті розглянуто пріоритетні підходи та механізми стратегічного управління інвестиційним кліматом в агропромисловому секторі економіки України.

Ключові слова: інвестиційний клімат, агропромисловий сектор, інновації, управління, механізм.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Швидкі зміни факторів, які визначають конкурентоспроможність на світових ринках, динамічний розвиток глобального середовища змушують уряди при формуванні умов економічного зростання активніше звертатися до проблем забезпечення національної конкурентоспроможності у глобальному масштабі. Учені зазначають: «Глобалізація, яка стала однією з визначальних характеристик світової економіки ХХІ століття, поставила перед урядами держав проблему пошуку нових форм і методів адаптації національного економічного та політико-правового середовища до сучасних вимог здійснення міжнародних економічних відносин» [1].

На сьогоднішній день актуальним залишаються питання розвитку агропромислового комплексу, оскільки від цього залежить продовольча безпека України, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, торговельні відносини з державами-членами Європейського Союзу тощо. Нагальною є потреба управління інвестиційним кліматом в агропромисловому секторі економіки України, який забезпечував би його економічний розвиток з урахуванням соціальних та екологічних інтересів суспільства. Од-

нак процес управління ускладнюється у зв'язку з відсутністю чіткого розуміння його сутності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення досліджуваної проблеми і на які спирається автор. Питання стану інвестиційного клімату України та шляхи його вдосконалення вивчали такі вчені-економісти: Н. Берзон, Л. Газуда, Г. Іваницька, Г. Мацибора, О. Рогач, Г. Спаський, Ю. Хвесик, Н. Чеботарьова, Г. Черевко [2–7].

Проблемі розробки інноваційної стратегії присвячено наукові праці Й. Шумпетера, Б. Твісса, Р. Фостера, П. Санта, О. Лапка, Л. Антонюка, А. Поручника та інших вчених-економістів [8–10]. Їхні дослідження спрямовані на принципи побудови економічної стратегії розвитку та фактори, що забезпечують ефективність її застосування. Проте проблеми формування стратегії інноваційного розвитку залишаються маловивченими й потребують подальшого дослідження.

Проте, незважаючи на велику кількість оригінальних та змістовних праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених з досліджуваної проблематики, слід визначити, що практично відсутні фундаментальні дослідження, присвячені проблемам управління інвестиційним кліматом в агропромисловому секторі економіки України.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Незважаючи на значну кількість досліджень, наукових праць та публікацій вітчизняних і зарубіжних учених із зазначеної проблеми, завдання реалізації системного підходу до управління інвестиційним кліматом агропромислового комплексу економіки України залишається актуальним. Існує необхідність подальших теоретичних та практичних досліджень у цьому напрямі. Тому проведений аналіз, результатом якого є написання цієї статті, дозволяє визначити необхідні умови для управління інвестиційним кліматом агропромислового комплексу та фактори, що впливають на вибір стратегій перспективного розвитку аграрних підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є формування системи стратегічного управління інвестиційним кліматом агропромислового комплексу економіки України з метою вдосконалення його комплексного розвитку та визначення стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Складні умови глобалізації економічних процесів, євроінтеграційний вектор розвитку України, негативні впливи світової фінансової кризи, що ускладнюють роботу українських підприємств агропромислового комплексу, диктують необхідність створення та розвитку системи інформаційної підтримки стратегічного управління агропромисловим комплексом держави, надаючи цій науковій проблематиці особливої актуальності. Сектор, який займає на сучасному етапі розвитку трансформаційних відносин важливе місце у державній ринковій інфраструктурі, не має відповідної сучасним умовам системи збору, обробки та передачі інформації, відсутня система показників, що відповідали б вимогам державного управління підприємствами агропромислового комплексу, які виконують соціальні та економічні функції.

Державі належить важлива роль в організації інвестиційної діяльності сільськогосподарського сектора. Аналіз світової практики інвестиційних процесів дає можливість виділити два типи державної інвестиційної політики: пасивну й активну. При першому – держава застосовує методи переважно правового й економічного характеру, обмежуючи безпосереднє адміністративне втручання в інвестиційні процеси до мінімуму, а при другому – усі методи, і часто держава сама стає інвестором.

В основу державного регулювання інвестиційної діяльності у сільському господарстві України мають бути покладені принципи активно-пасивного державного регулювання, вираженого у державній фінансовій підтримці розвитку агропромислового сектора ціновій, антимонопольній, розвитку інфраструктури аграрного ринку тощо. В агропромисловому комплексі України слід реалізувати ідеологію інноваційного розвитку, яка б передбачала використання коштів, отриманих від інновацій, на повторні інновації, тобто забезпечити безперервність інноваційного процесу та нарощування його масштабів у перспективі [10, с. 13].

Управління інвестиційним кліматом агропромислового комплексу дає змогу для інвесторів визначати найбільш вигідні об'єкти інвестування, а для державних органів управління – забезпечити адекватне реальній ситуації управління інвестиційними процесами в агропромисловому секторі економіки. Крім того, зазначена схема може розглядатися, як типова для наведеного класу об'єктів. Інвестиційний процес розглядається в межах цілісного підходу, що дозволить визначити місце та значення процесу залучення інвестицій як в окремій сфері ведення бізнесу, так і стосовно схеми взаємозв'язку показників інвестиційного клімату агропромислового комплексу економіки України ієрархії «держава – сектор економіки (регіон) – підприємство» (рис. 1).

Наведена схема взаємозв'язку показників інвестиційного клімату відповідає завданню управління інвестицій-

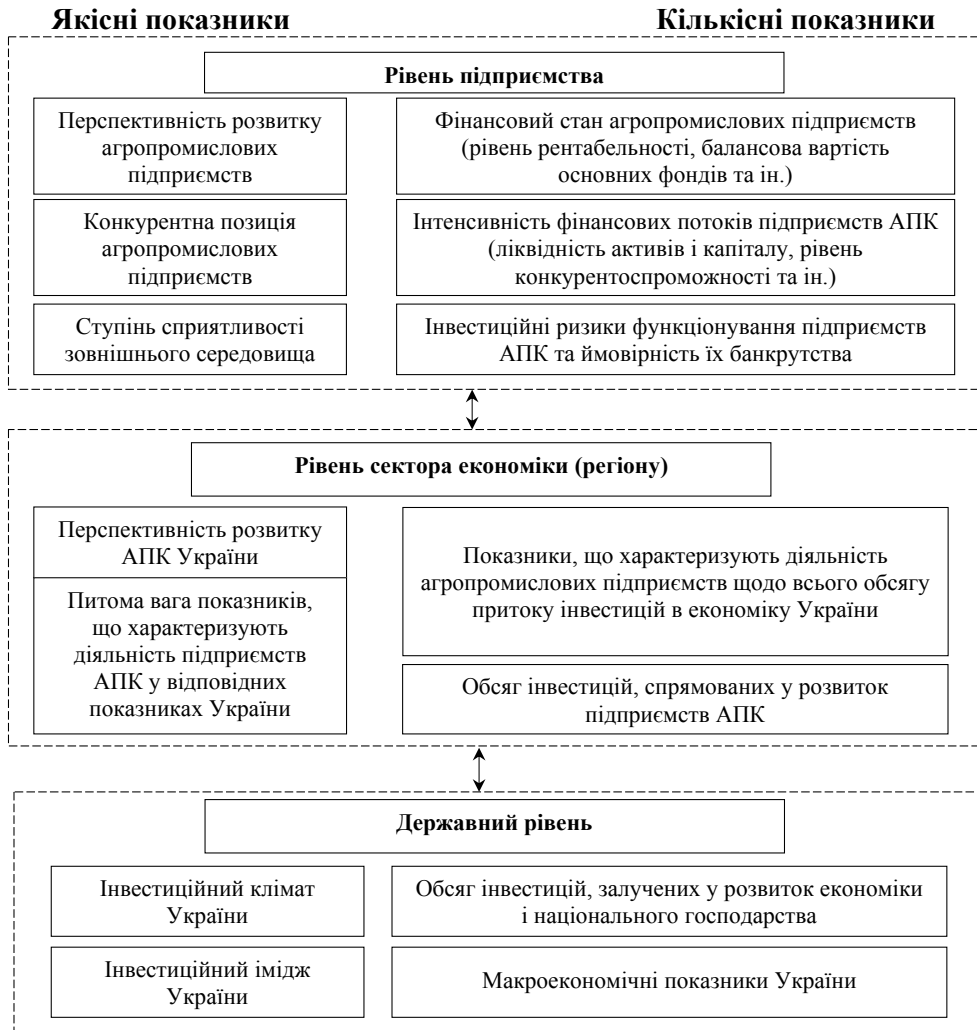

Рис. 1. Схема взаємозв'язку показників інвестиційного клімату агропромислового комплексу економіки України ієрархії «держава – сектор економіки (регіон) – підприємство»

ним кліматом в агропромисловому комплексі економіки України, оскільки визначає коло показників, на які необхідно впливати, і поділяє цей вплив на кількісний (спрямований на оптимізацію фінансової діяльності підприємств агропромислового комплексу) і якісний (спрямований на покращання бізнес-іміджу агропромислового комплексу за рахунок активної протидії негативним факторам зовнішнього середовища) основи. Впровадження схеми дозволяє припустити, що ефективне управління інвестиційним кліматом агропромислового комплексу дозволить покращити загальний рівень інвестиційного

клімату агропромислового комплексу та держави в цілому, що, у свою чергу, завдяки покращанню інвестиційного іміджу на вищих ланках ієрархії, зменшить негативний вплив зовнішніх факторів. Категоріями, пов'язаними з інвестиційним кліматом агропромислового комплексу, визначено «інвестиційний потенціал» та «інвестиційний ризик», що дозволяє, для створення системи управління інвестиційним кліматом агропромислового комплексу України, використовувати інструментарій оцінки та визначення рівня цих категорій.

Управління інвестиційним кліматом агропромислового комплексу економіки

України неможливе без адекватної системи підтримки прийняття рішень стосовно надання інвестиційних ресурсів (з боку інвестора) або їх використання (з боку одержувача інвестицій). Тому доцільно використовувати механізм інформаційного забезпечення управління інвестиційним кліматом агропромислового комплексу України (рис. 2).

Механізм інформаційного забезпечення управління інвестиційним кліматом агропромислового комплексу економіки України повинен продукувати погоджені управлінські рішення, спрямовані на оптимізацію рівня інвестиційної привабливості та формування сприятливого інвестиційного клімату в національній економіці.

Ефективним інструментом управління інвестиційним кліматом в агропромисловому комплексі є інвестиційна стратегія. Роль фірм і організацій, орієнтованих на виробництво інноваційних продуктів, постійно зростатиме, незалежно від сфери їх діяльності та національної приналежності. Це положення підтверджується ходом економічного розвитку передових держав світу, які утримують лідируючі позиції саме завдяки ефективним взаємозв'язкам науки з виробництвом. На сьогоднішній день немає потреби доводити, що володіння вигідною початко-

вою техніко-технологічною позицією на ринку інтелектуальних продуктів є першочерговою метою більшості організацій, головними напрямками діяльності яких є інноваційне підприємництво. Розвиток інноваційної діяльності в аграрній сфері економіки залежить від багатьох факторів, серед яких головним є інституційне забезпечення, призначення якого у створенні інституціональних умов функціонування та регулювання інноваційного процесу як системи організаційно-економічних відносин.

Важливою рисою інноваційно-орієнтованої економіки є стабільне зростання частки наукоємного сектора виробництва, у тому числі в аграрній сфері. Головною ознакою прояву глобальних інноваційних перспектив є суттєвий відрив держав-лідерів (США, Японія, Німеччина, Великобританія, Франція, Південна Корея, Китай, Індія, Швеція, Фінляндія та ін.) від держав, що розвиваються, які неспроможні впроваджувати передові технології, у тому числі через невідповідність інституційної бази і несприятливість інституціонального середовища розвитку науки та механізмів трансферу. Саме тому концентрація найбільш конкурентних видів бізнесу, переважно високотехнологічної структури національного виробництва, забезпечує їм стійкі довго-

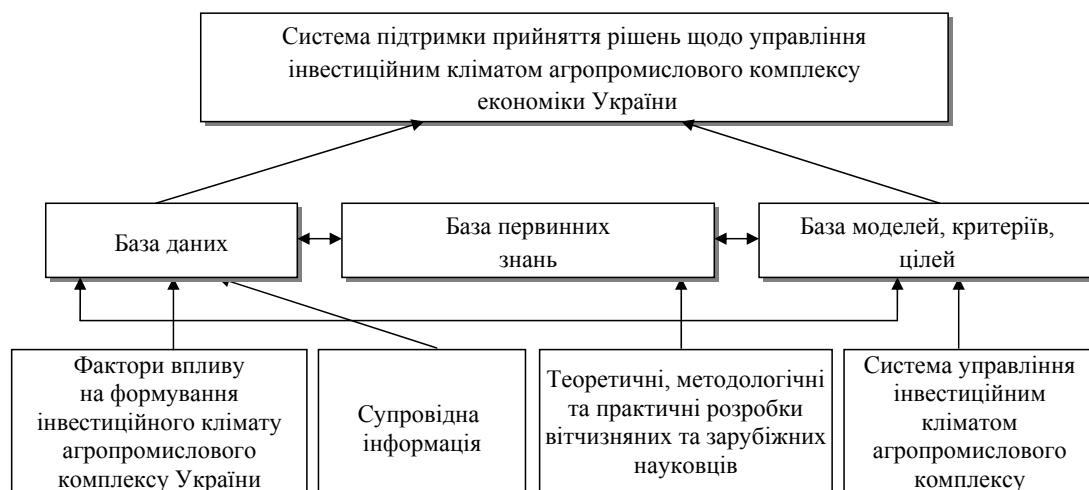

Рис. 2. Механізм інформаційного забезпечення управління інвестиційним кліматом агропромислового комплексу економіки України

строкові переваги й високу якість задоволення потреб суспільства.

Побудова інноваційно-орієнтованої економіки тісно пов'язана з процесами глобалізації, яка стала однією з визначальних характеристик світової економіки і мотиватором пошуку нових форм та методів адаптації національного економічного й політико-правового середовища до сучасних вимог здійснення міжнародних економічних відносин, а головне – забезпечення конкурентоспроможності у глобальному масштабі. Саме інституційно-правове забезпечення становить систему правил, які регулюють поведінку економічних агентів у процесі інноваційної діяльності та формування інтелектуального капіталу. В Україні створено сучасну законодавчу базу із захисту прав інтелектуальної власності, яка узгоджується із загальноприйнятими на міжнародному рівні підходами до забезпечення такого захисту, у цьому випадку з вимогами Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) та Світової організації торгівлі. Важливе значення забезпечення правової охорони інтелектуальної власності для розвитку України зумовлено виключно роллю інтелектуального капіталу в становленні світової еко-

номії XXI ст., яка базується на знаннях. Це визначено стратегією інноваційного розвитку агропромислового комплексу економіки, яка повинна спиратися на вітчизняний інтелектуальний капітал.

Основою вибору інноваційної стратегії аграрних підприємств є обґрунтування тенденцій розвитку науки й техніки, переходу до нового технологічного укладу, аналізу та прогнозу динамічного оновлення продуктів і технологій в аграрному виробництві. Фактори щодо вибору стратегії інноваційного розвитку агропромислового комплексу економіки України наведено на рис. 3.

Стратегічна спрямованість інноваційної діяльності суб'єктів агропромислового комплексу визначає потребу у змінах на певну перспективу з метою забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Сталий економічний розвиток агропромислового комплексу певною мірою залежить від низки заходів, де суттєве місце належить формуванню інноваційної моделі розвитку. Інноваційна модель розвитку охоплює створення соціально-економічних, організаційних та правових умов, що забезпечують ефективне відтворення, розвиток та використання науково-технічного потенціалу, за-

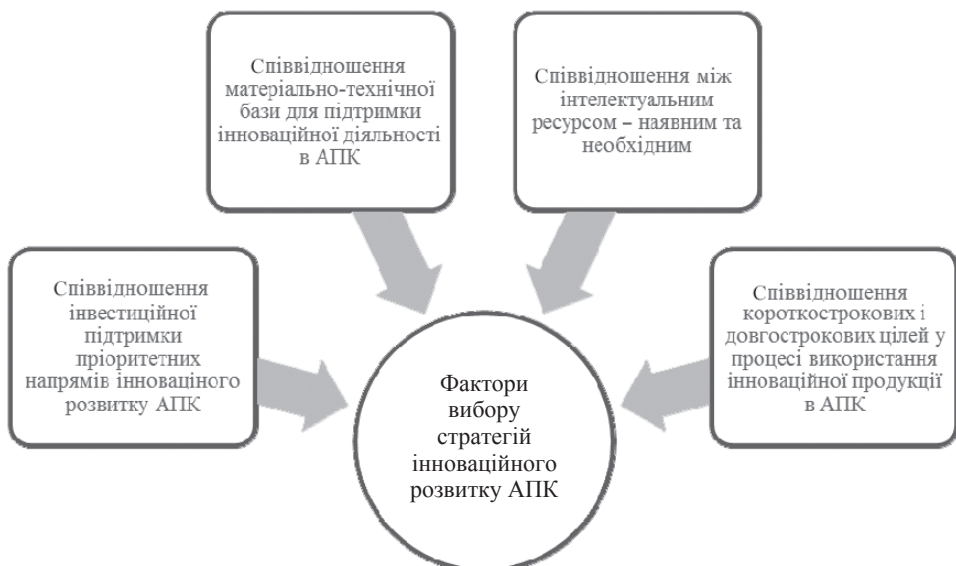

Рис. 3. Фактори, які впливають на вибір стратегій інноваційного розвитку агропромислового комплексу економіки України

безпечення впровадження сучасних енерго- й ресурсозберігаючих технологій, виробництво і реалізацію нових видів продукції, що задовольняє потреби найвимогливішого споживача. Інноваційний шлях розвитку агропромислового комплексу економіки України є оптимальним на найближчу перспективу. Таким чином, для виводу вітчизняного агропродовольчого сектора економіки з кризи, стабілізації та розвитку сільськогосподарського виробництва необхідно здійснити модернізацію розвитку інноваційних технологій в агропромисловому комплексі, формування нових напрямів і механізмів її реалізації. Для досягнення поставлених цілей необхідно забезпечити чітку законодавчу базу для можливості впровадження інноваційних технологій в агропромисловому комплексі. Відповідно до інноваційного потенціалу України, базуючись на досвіді вітчизняних та зарубіжних вчених, можна використовувати три типи стратегії інноваційного розвитку агропромислового комплексу (табл. 1).

Кожний із описаних типів стратегій також ураховує й умову, що інноваційність як головна властивість розвитку повинна пронизувати модель інноваційного розвитку в цілому та в розрізі ієрархічних рівнів: суспільства, регіонів, підприємств, національної економіки, секторів економіки, продовольчих підкомплексів, кластерів, інститутів, функціональних підсистем у розрізі їх цільової спрямованості, концепцій розвитку, інноваційно-інвестиційної політики, потенціалів тощо.

Необхідно враховувати, що для України загрозливим є використання утилітарних підходів до використання потенціалу точок стабілізації: зазначені сектори економіки, хоча й не забезпечують майбутнього інноваційного прориву, але виступають гарантами стабільного розвитку держави та безперервного фінансування інноваційних потенціалів «точок зростання». У найближчі 10 років відповідно до висновків американського стратегічного центру RAND Corporation «Глобальна технологічна революція – 2020» світове технологічне лідерство будуть ви-

значати США, Японія, країни ЄС, Канада, Тайвань, Австралія [7], забезпечуючи виробництво нових технологій та розповсюджуючи їх по світу. Інші ж держави виконуватимуть лише роль користувачів інтелектуальних продуктів.

З розвитком глобальних процесів та вступом України до Світової організації торгівлі перед аграрним сектором економіки постали додаткові проблеми, пов'язані із забезпеченням його конкурентоспроможності на світовому ринку через вільне і квотове пересування капіталу, продукції тощо. Нова ситуація вимагає і нового концептуального підходу до інноваційного розвитку аграрного сектора економіки з урахуванням принципів збалансованості внутрішнього продовольчого ринку та експортного потенціалу, збалансованості в економічному, соціальному та екологічному розвитку, цільової спрямованості експортних секторів згідно з обраними стратегіями, врахування потенційних можливостей і майбутніх ризиків, упереджувальної адаптації стратегій розвитку експортного потенціалу до обґрунтованих конкурентних переваг експортних секторів, синергетичного ефекту від збалансованого підходу до формування і реалізації інноваційних стратегій, стратегій розвитку інноваційних секторів економіки.

Особливого контролю, діагностики, моніторингу і оцінки потребує процес реалізації стратегії переходу аграрного сектора економіки України в групу держав-лідерів за спеціалізованими експортними секторами економіки. При цьому погоджуємося із О.С. Сухаревим [4], який, обґрунтовуючи можливості здійснення такого переходу, в основу покладає передумови і частково технологію реалізації мети і обраної стратегії. Він вважає, що перш за все необхідно створити декілька проривних інновацій для держави сировинної орієнтації винятково за рахунок консолідації елементів національного багатства країни і організації системи інститутів, що заохочують їх ефективне використання, а також проявити готовність відмовитися від необхідності підтриман-

Таблиця 1

Характеристика стратегій інноваційного розвитку розвинутих держав світу та можливість їх використання в агропромисловому секторі економіки України*

Тип стратегії інноваційного розвитку	Держави, які використовують зазначений тип стратегії	Сутність стратегії і напрями розвитку	Можливість використання в Україні	Можливість використання в аграрному секторі економіки	Умови реалізації в аграрному секторі економіки України
Орієнтація на лідерство в науці	США, Великобританія, Франція	Розробка та реалізація глобальних цільових проєктів у логістичному ланцюгу науково-виробничого циклу	Космічна галузь Оборонна промисловість Біотехнології Виробництво органічної продукції	Формування лідерських позицій у набутті конкурентних переваг в якості та вартості первинної сировини, у виробництві органічної продукції	Науковий потенціал аграрного сектора, інтелектуальний капітал інститутів аграрного сектора, високий якісний рівень природних ресурсів, технології виробництва органічної продукції, біологічний потенціал сектора
Орієнтація на рефлексію нововведень	Німеччина, Швеція, Швейцарія	Формування інноваційно-інвестиційного клімату, інноваційно сприятливого середовища	Створення умов інноваційно-інвестиційної привабливості держави та регіонів як суб'єктів інноваційної діяльності	Створення умов для інноваційної діяльності в аграрному секторі шляхом концентрації та централізації функцій управління активами підприємств	Робота підприємств зі злиття та реструктуризації шляхом їх подальшої трансформації
Орієнтація на розвиток інфраструктури	Японія, Фінляндія	Формування механізмів забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури	Державна інноваційна політика, забезпечення збалансованості інноваційної інфраструктури з моделлю інноваційного розвитку	Розвиток інноваційної інфраструктури згідно з обраними суспільством напрямами інноваційного розвитку та урахування глобальних інтеграційних процесів, змінного характеру зовнішнього конкурентного середовища	Психологічна готовність до впровадження моделі інноваційного розвитку в аграрному секторі, кадровий, інтелектуальний, організаційний, інформаційний, технічний потенціали

*Розроблено автором на основі [6].

ня високих темпів зростання, сконцентрувавшись на забезпеченні найбільш рівномірного розподілу приросту валового внутрішнього продукту, одночасно створюючи стимули для створення нових високотехнологічних виробництв та здійснення структурних змін економіки. При такому підході можливо використовувати механізми реінжинірингу з орієнтацією на якісні радикальні зміни.

Висновки з проведеного дослідження і перспективи подальших розвідок. Наростання диспропорційності і нерівномірності світогосподарського розвитку, диференціація у рівнях розвитку держав внаслідок посилення нееквівалентності міжкраїнного обміну, свідоме обмеження державами-технологічними лідерами дифузії технологічних здобутків та загострення конкурентної боротьби за фактори виробництва і розподіл світових ринків є об'єктивними реаліями сьогодення. Здобутки і прогалини глобалізації диференційовано екстраполюються на національне підґрунтя залежно від рівня конкурентоспроможності та стійкості національних економік, що визначається ефективністю державного менеджменту.

Проблема досягнення стійкого зростання економіки України потребує активізації інноваційно-інвестиційних процесів, переорієнтації з поточного управління і регулювання на довгострокове стратегічне планування. Як свідчить вітчизняна практика, розробка стратегій розвитку окремих видів і сфер діяльності не забезпечує їх збалансованості за ресурсами, часом, пріоритетами. Тому необхідно розробити комплексний механізм інформаційного забезпечення системи управління інвестиційним кліматом агропромислового комплексу економіки України та визначити стратегічні пріоритети інноваційного розвитку аграрних підприємств.

Таким чином, безпосередній вплив процесів глобалізації та євроінтеграції зумовлюють необхідність використання нових підходів щодо інноваційного розвитку вітчизняного аграрного сектора. Зокрема останній повинен виступати як «точка стабілізації» національної економіки з

відповідним рівнем інвестування у секторі економіки. Крім того, у формуванні стратегії інноваційного розвитку аграрного сектора необхідне поєднання орієнтації на лідерство у науці та розвиток інфраструктури з одночасним збалансуванням процесів реформування.

Подальші дослідження необхідно проводити у напрямі вдосконалення складових формування інвестиційного клімату держави та формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Список використаних джерел

1. Кузнецова С.А. Побудова ефективної системи фінансового менеджменту в нестабільній економіці: теорія та методологія / С.А. Кузнецова // Академічний огляд. – 2011. – № 1 (34). – С. 32–27.
2. Основи аграрного підприємництва / [М.Й. Малік, В.В. Зіновчук, Ю.О. Лупенко та ін.]; за ред. М.Й. Маліка. – К.: Інст-т аграрної економіки, 2001. – 582 с.
3. Ройтман С. Система приєма, формалізації и продвижения новаций / С. Ройтман, О. Фиговский // Экология и жизнь. – 2007. – №10 (71). – С. 26–31.
4. Россоха В.В. Інноваційна парадигма управлінської діяльності / В.В. Россоха // Агроінком. – 2005. – Вип. 5–6. – С. 59–61.
5. Ткаченко В.Г. Инвестиционные и инновационные процессы в АПК Украины в условиях аграрной реформы: [монография] / В.Г. Ткаченко // под ред. В.Г. Ткаченко, И.В. Богачева. – Луганск: Книжковий світ, 2010.
6. Шедляков В. Трансформації конкурентоспроможності системи господарювання під впливом змін у міжнародному поділі праці / В. Шедляков // Економіка України. – 2012. – № 7 (608). – С. 26–35.
7. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=47920&cat_id=46017&showHidden=1

8. Мусіна Л.А. Формування та реалізація державної політики сприяння розвитку інноваційних виробництв і технологій / Л.А. Мусіна // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. пр. – К.: НДЕІ, 2012. – № 5 (132). – С. 78–82.

9. Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки / А.П. Павлюк, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська [та ін.]. – К.: НІСД, 2012. – 104 с.

10. Попова О.Л. Сталій розвиток агросфери України: політика і механізми: моногр. / О.Л. Попова. – К.: НАН України, Інститут економіки та прогнозування, 2011. – 352 с.

11. Саблук П.Т. Шляхом модернізації. Вибрані статті з питань аграрної економіки / П.Т. Саблук. – Кн. 3. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 516 с.

12. Актуальні проблеми аграрної реформи в Україні в умовах системної кризи світової економіки / [за ред. І.Г. Кириленка]. – К.: Програма Розвитку ООН, 2011. – 135 с.

13. Кириленко І.Г. Деякі аспекти державної аграрної політики в умовах світової фінансової кризи / І.Г. Кириленко, В.В. Дем'янчук, Б.В. Андрущенко // Економіка АПК. – 2011. – № 11. – С. 4–9.

В статье рассматриваются приоритетные подходы и механизмы стратегического управления инвестиционным климатом в агропромышленном секторе экономики Украины.

Ключевые слова: инвестиционный климат, агропромышленный сектор, инновации, управление, механизм.

In article priority approaches and mechanisms for strategic management of investment climate in the agricultural sector of Ukraine's economy are considered.

Key words: investment climate, agricultural sector, innovation, management, mechanism.

Одержано 3.10.2013.